

สตรีกับการศึกษาในทัศนะของเพลโต

รุ่งนิภา เหลียง¹

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการอ้างเหตุผลเพื่อชี้ให้เห็นว่าเพลโตเปิดโอกาสให้สตรีได้รับการศึกษาเท่าเทียมกับชาย โดยใช้อ้างที่นำมาใช้ในการประเมินเหตุผลเพื่อหาข้อสรุปดังกล่าว พบได้จากแนวคิดทางด้านปรัชญาการศึกษาของเพลโตที่ปรากฏในผลงานเขียนเรื่อง The Republic เพลโตได้ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญของสังคมอุดมคติ และสังคมอุดมคติจะมั่นคงได้ก็ต่อเมื่อประชาชน ไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือหญิง ได้รับโอกาสในการศึกษาอย่างเสมอเหมือนกัน และการศึกษาเ็นเองที่จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการคัดกรองคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงให้เข้ามาทำหน้าที่ต่างๆ ในสังคมได้อย่างเหมาะสม จากการสำรวจมโนทัศน์ของเพลโตดังที่กล่าวมานี้ ช่วยชี้ให้เห็นว่าหนึ่งในข้อเรียกร้องของกลุ่มสตรีนิยม ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาของสตรีกับโอกาสในการศึกษานั้น มีข้อสนับสนุนสำคัญซึ่งพบได้ในทัศนะของเพลโต นักปรัชญากรีกโบราณผู้ให้ความสำคัญในเรื่องของสตรีกับการศึกษาเช่นกัน

คำสำคัญ : 1. สตรี 2. การศึกษา 3. เพลโต

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Plato's view on woman and education

Rungnipa Liang²

Abstract

This article presents the reasoning to point out that Plato creates an opportunity for women to receive an equal education as men. The references used in rational assessment to find the said conclusion are found in the Plato's concept of philosophy of education published in The Republic. Plato draws an attention to that education is one of an important element of an ideal society. The ideal society will be indissoluble when people, whether men or women, have equal education opportunity. In addition, education will play a prominent role to screen people in the society to carry out one's duty appropriately whether they are men or women. From the aforementioned Plato's concept survey, it is illustrated that one of the demands of feminist's thought on women and their education opportunity has important support information that can be found in the view of Plato, an ancient Greek philosopher who contributes his attention to women and their education as well.

Keywords: 1. Women 2. Education 3. Plato

² Lecturer at Department of Religion and Philosophy, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University, Chonburi, Thailand.

บทนำ

หากพูดถึงเพลโตในประเด็นทางด้านปรัชญาการศึกษา ยังคงมีข้อถกเถียงซึ่งเป็นปัญหาที่น่าค้นคว้าเพื่อหาคำตอบอยู่อีกมาก หนึ่งในนั้นคือการศึกษาทัศนคติของเพลโตในเรื่องของสตรีกับการศึกษา การศึกษาในประเด็นดังกล่าวสามารถกระทำได้โดยการศึกษาผ่านผลงานวรรณกรรมของเพลโตที่ได้บันทึกไว้ และเป็นที่รับรู้ร่วมกันว่า ผลงานที่โดดเด่นของเพลโตในจำนวนหลายชิ้นที่ยังคงปรากฏและทรงอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบันคือ ผลงานประพันธ์เรื่อง *The Republic* หนังสือเล่มนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นหนังสือที่มีความสำคัญเล่มหนึ่ง เพราะมีเนื้อหาที่ครอบคลุมทั้งในด้านปรัชญา รัฐศาสตร์ กฎหมาย วรรณคดี รวมถึงแนวคิดด้านการศึกษา ดังนั้น ผู้เขียนจึงเลือกใช้หนังสือเล่มนี้เป็นข้อมูลปฐมภูมิสำหรับการพิจารณาเหตุผลที่ใช้ในการอภิปรายประเด็นปัญหาเรื่องสตรีกับการศึกษาในทัศนะของเพลโต โดยจะแบ่งเนื้อหาในการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง ว่าด้วยมุมมองของเพลโตต่อสตรีในด้านธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อค้นหานัยสำคัญในการทำความเข้าใจเรื่ององค์ประกอบของความเป็นมนุษย์ในสตรีและบุรุษของเพลโต ส่วนที่สอง จะเกี่ยวเนื่องกับประเด็นในด้านการศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์และก่อให้เกิดความเข้าใจทางด้านการศึกษาในทัศนะของเพลโต ส่วนที่สาม เป็นการวิเคราะห์ตีความเพื่อตอบปัญหาในประเด็นที่ว่า โดยหลักการและวิธีการแล้วเพลโตเปิดโอกาสให้สตรีเข้ารับการศึกษาร่วมกับชายหรือไม่

1. สตรีจากมุมมองของเพลโต : ธรรมชาติของความเป็นมนุษย์

การมีความเข้าใจเรื่องธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ในสตรีเพศ ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในข้อยืนยันสำคัญ หากต้องการตอบประเด็นปัญหาเรื่องสตรีกับการศึกษาในทัศนะของเพลโต ทั้งนี้เพราะในกระบวนการศึกษานั้นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของการเรียนการสอนคือผู้เรียน และผู้เรียนที่ถูกกล่าวถึงนี้ ในอีกมิติหนึ่งผู้เรียนก็คือมนุษย์นั่นเอง จึงเป็นที่รับรู้ร่วมกันว่าในบรรดาแนวคิดทางด้านปรัชญาการศึกษาที่ถูกนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันนั้น ได้ถูกออกแบบมาโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อและความเข้าใจในมิติทางด้านธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ที่แตกต่างกันของนักปรัชญาการศึกษาแต่ละท่าน

การตีความทัศนะของเพลโตเพื่อทำความเข้าใจในประเด็นเรื่อง การมองสตรีทางด้านธรรมชาติของความเป็นมนุษย์จึงช่วยสะท้อนให้เห็นคำตอบที่มีต่อข้ออ้างบางประการที่อาจเกิดขึ้นได้ว่าธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ในสตรีและบุรุษนี้ ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในตัวของบุคคลทางด้านการศึกษาหรือไม่ และคุณสมบัติบางอย่าง อาทิ สติปัญญา ความมีเหตุผล รวมทั้งความสามารถในการพัฒนาตน สิ่งเหล่านี้ถูกกำหนดมาพร้อมกับ การกำเนิดของเพศภาวะจริงหรือไม่

ในยุคกรีกโบราณมโนทัศน์เรื่องธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ได้ถูกนำเสนอไว้อย่างหลากหลาย เพลโตมีทัศนะในการมองธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ว่า มนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและวิญญาณ ร่างกายเพียงอย่างเดียวย่อมไม่อาจเคลื่อนไหวหรือมีชีวิตขึ้นได้ นั่นเพราะร่างกายของมนุษย์ไม่ต่างจากสิ่งของเฉกเช่นเดียวกันกับก้อนอิฐ วิญญาณคือตัวแปรที่ทำให้ร่างกายต่างจากก้อนอิฐ และเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการแสดงออกเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งในทางที่สร้างสรรค์ดีงามหรือชั่วร้าย (Phra Methithummaporn (Prayun Thammajitto), 1989, p. 123) ดังคำกล่าวของเพลโตความว่า

“...วิญญาณที่อยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคนนั้น มีความหลากหลาย (Plato, p. 611b) การงานใดๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งงานทางด้านการปกครอง การคิดใคร่ครวญ ความรู้สึกเอาใจใส่ดูแลของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่างๆ และอื่นๆ เหล่านี้ เป็นการทำหน้าที่ของวิญญาณ (Plato, p. 353d) ...ด้วยเหตุนี้ การมีวิญญาณที่เลวร้ายย่อมส่งผลต่อการกระทำในลักษณะเดียวกัน ในขณะที่วิญญาณที่ดี ย่อมส่งเสริมให้กระทำการสิ่งต่างๆ เหล่านี้ดีเช่นกัน” (Plato, p. 353e)

อนึ่ง การมองธรรมชาติของมนุษย์ตามทัศนะของเพลโตที่ได้กล่าวมานี้ ดูเหมือนชี้ว่า เพลโตมิได้กล่าวถึงเพศภาวะโดยตรงของความเป็นหญิงหรือชาย แต่ก็มีอาจปฏิเสธได้ว่าคำวามนุษย์นี้ มีนัยยะครอบคลุมทั้งบุรุษและสตรี ข้อเสนอของผู้เขียนตรงนี้คือ เป็นไปได้ที่เราจะเข้าใจทัศนะการมองธรรมชาติของมนุษย์ที่เพลโตกล่าวไว้นี้ โดยใช้หลักการตีความเพื่อชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือหญิง ล้วนประกอบขึ้นจากองค์ประกอบสองสิ่งคือ มีร่างกายและวิญญาณอย่างเสมอเหมือนกัน ด้วยความที่บุรุษและสตรีมีองค์ประกอบทั้งสองประการนี้เฉกเช่นเดียวกัน มนุษย์ทั้งชายหญิงจึงสามารถพัฒนาศักยภาพภายในตนให้ดีขึ้นได้ ทัศนะการมองธรรมชาติของมนุษย์ในสตรีเพศของเพลโตแสดงให้เห็นว่า เพลโตเป็นผู้หนึ่งให้ความสำคัญว่า มนุษย์เป็นผู้ที่สามารถฝึกฝนและพัฒนาตนได้แม้จะเกิดมาในเพศภาวะใดก็ตามดังความว่า

“...แม้เรื่องอื่นๆ ก็เหมือนกัน เครื่องมือที่อยู่ในมือ มิได้ทำให้ ผู้ถือเป็น ศิลปินหรือนักกีฬาได้...หากบุคคลนั้นไม่ได้รับการฝึกฝนจนชำนาญแล้วก็ย่อมทำได้ไม่ดี” (Plato, p. 374b–d)

จากวาทกรรมดังกล่าวชี้ให้เห็นข้อสรุปว่า ในทัศนะของเพลโตนั้นมนุษย์ทั้งชายและหญิงเป็นผู้ที่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ หากได้รับการเรียนรู้และฝึกฝน (Plato, p. 518e) ธรรมชาติของมนุษย์ต่อสตรีเพศตามทัศนะของเพลโตที่ได้กล่าวมา

ข้างต้นนี้ มีส่วนสำคัญต่อแนวคิดในการวางหลักการ วิธีการ และจุดมุ่งหมายทางด้านการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับสตรี

2. การศึกษาจากมุมมองของเพลโต : หลักการ วิธีการ จุดมุ่งหมาย

ตามหลักการศึกษาของเพลโต ผู้เรียนทั้งชายและหญิงล้วนมีองค์ประกอบของชีวิตแบ่งออกได้เป็นสองส่วนเหมือนกัน คือ ส่วนที่เป็นรูปหรือสสาร (กาย) และส่วนที่เป็นนามหรือสสาร (วิญญาณ) และวิญญาณนี้เองที่เป็นปัจจัยสำคัญซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนแสดงออกเป็นการกระทำทั้งในทางที่ดีงามและชั่วร้าย จากจุดตั้งต้นด้านหลักการเรื่องธรรมชาติของผู้เรียนดังที่กล่าวมานี้ สะท้อนให้เห็นว่าวิธีการและจุดมุ่งหมายการศึกษาของเพลโตเชื่อว่า การศึกษาที่ดีที่สุดคือการศึกษที่เน้นพัฒนากายและวิญญาณ มิใช่การศึกษาที่ถูกออกแบบมาเพื่อพัฒนาทักษะความฉลาดของมนุษย์เท่านั้น ทั้งนี้เพราะมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงคือสมาชิกที่สำคัญของสังคม คนทั้งสองกลุ่มจึงควรได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน สังคมจึงจะสามารถเดินหน้าต่อไปได้อย่างมั่นคง วิธีการที่ดีที่สุดที่เพลโตนำมาใช้ในการเข้าถึงเพื่อเปิดโอกาสให้สตรีได้รับการศึกษาเท่าเทียมกับชาย ข้อยืนยันนี้จะเห็นได้จากวิชาต่างๆ ที่เพลโตเห็นว่าควรเปิดให้ผู้เรียนได้รับการศึกษา เช่น ดนตรี (Plato, p. 410b) เรขาคณิต (Plato, p. 527a) ดาราศาสตร์ (Plato, p. 527d) กายบริหาร (Plato, p. 376e) ฯลฯ ในบรรดาวิชาที่มีอยู่อย่างหลากหลายนี้ กายบริหารคือหนึ่งในวิชาซึ่งเป็นข้อสนับสนุนที่ชัดชัดให้เห็นว่าแม้วิชาที่โดยธรรมเนียมปฏิบัติแล้วเหมาะแก่ชายฉกรรจ์ผู้มีหน้าที่ในการป้องกันบ้านเมือง แต่เพลโตยังคงเห็นว่าสตรีสามารถที่จะศึกษาวิชานี้ได้ด้วยเช่นกัน

กายบริหาร ในความหมายของเพลโต วิชานี้หมายถึง การศึกษาด้านการดูแลฝึกฝนร่างกายให้มีสมรรถภาพที่ดีขึ้น เพื่อเสริมสร้างความแข็งแรงทางกายภาพให้ผู้เรียนมีร่างกายที่เจริญเติบโตแข็งแรง สิ่งสำคัญที่จะทำการศึกษาและเป็นประเด็นปัญหาที่ควรนำมาพิจารณา เมื่อกล่าวถึงวิชากายบริหารตามทัศนะของเพลโตในที่นี้คือ วิชากายบริหารถูกจำกัดสิทธิการเรียนรู้ไว้เพียงแค่บุรุษเท่านั้นใช่หรือไม่ และเพลโตได้ให้ข้อเสนอแนะต่อการศึกษารายวิชานี้ไว้อย่างไรบ้าง

ในประเด็นด้านการศึกษานี้ เพลโตมีทัศนะที่แตกต่างจากคนร่วมยุคสมัย กระทั่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนึ่งในนักปราชญ์ที่มีความคิดก้าวไกลท่านหนึ่งก็ว่าได้ เพราะเพลโตได้นำเสนอว่าในด้านการศึกษามุขและสตรีมีโอกาสและสิทธิเท่าเทียมกันในการศึกษา (Grube, 1935, p. 237)

ข้อความที่สามารถยืนยันได้คือ การที่เพลโตให้โสเครติสได้สนทนาแนวคิดเรื่องสังคมอุดมคติของตนกับไกลคอน (Glaucon) เพื่อแสดงมโนทัศน์เกี่ยวกับโอกาสในการศึกษาผ่านงานนิพนธ์โดยอาศัยตัวละครในเรื่องเป็นกระบอกเสียงอรรถาธิบายแนวคิดของตน

ตัวอย่างบทสนทนาที่ปรากฏให้เห็น ซึ่งเป็นการสนทนาระหว่างโสเครตีสกับไกลคอน (Glaucon) สามารถสรุปความได้ดังนี้

สตรีก็เป็นเช่นบุรุษ ชายมีได้มากกว่าหญิง ทุกคนที่ถือกำเนิดขึ้นมา ล้วนเท่ากัน (Plato, p. 540c) หากต้องการให้บุรุษและสตรีมีความสามารถในการทำงานเหมือนกันได้ การศึกษาอบรมต้องให้มีแบบเดียวกัน ต้องสอนอย่างเดียวกัน (Plato, p. 452) การตัดสินใจใครเหมาะสมที่จะฝึกหรือเรียนรู้อะไรนั้น เกณฑ์ตัดสินไม่ใช่การวัดจากความเป็นเพศภาวะที่เป็นสตรีหรือบุรุษ (Plato, p. 455c) การมองว่าสตรีมีหน้าที่ในการตั้งครุภีให้กำเนิดบุตรยังไม่ใช่ว่าข้ออ้างที่ดีว่าผู้หญิงต่างจากผู้ชาย...

จากคำกล่าวข้างต้น ถ้าเพลโตกล่าวอย่างนี้ก็หมายความว่า ความแตกต่างทางสรีระไม่ได้เป็นเหตุผลหรือข้ออ้างที่ทำให้หญิงต้องได้รับการศึกษาที่แตกต่างจากชาย และทำให้เกิดความเข้าใจได้อย่างชัดเจนว่า ตามทัศนะของเพลโตสตรีจำเป็นที่จะต้องได้รับการเรียนรู้เช่นเดียวกันกับบุรุษ วิชาพื้นฐานที่สำคัญของเพลโตจำแนกออกได้เป็นสองวิชาเด่นๆ คือ ดนตรีและกายบริหาร วิชากายบริหารมิได้ถูกจำกัดสิทธิการเรียนรู้ไว้เพียงแต่บุรุษเท่านั้น นอกจากข้อสนับสนุนที่ได้กล่าวมาข้างต้น เพลโตยังเชื่อว่าไม่เพียงแต่ด้านการศึกษานั้น ด้านการทำงานบุรุษและสตรีต่างสามารถที่จะกระทำการสิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้ดีพอๆ กัน ดังที่ปรากฏในบทสนทนาเรื่อง The Republic ซึ่งสรุปความได้ว่า

...หญิงและชาย ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา...การออกรบควรจะมีส่วนรวมในการปกป้องเช่นเดียวกัน ดุจดั่งสุนัขไล่เนื้อ เป็นหน้าที่ซึ่งจะต้องพิทักษ์รักษาไว้ ดังนั้น เมื่อเทียบสตรีและบุรุษแล้วก็ไม่มียอะไรที่ต่างกัน การมีส่วนร่วม มีทุกสิ่งเหมือนกัน และใช้ร่วมกันนั้นเป็นการกระทำที่ดี (Plato, p. 466e–466d) ...สตรีย่อมสามารถขึ้นเป็นนักปกครองได้เช่นกัน...ทุกๆ คนถือกำเนิดขึ้นมาล้วนมีความเท่าเทียมกันโดยธรรมชาติ (Plato, p. 540c)

ข้อยืนยันที่พบจากบทสนทนานี้แสดงให้เห็นว่า ตามทัศนะของเพลโตนั้นไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาหรือการทำงาน ผู้ชายหรือผู้หญิงควรได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวโดยสรุปได้ว่าการอภิปรายในหัวข้อข้างต้น แสดงให้เห็นถึงเกณฑ์การประเมินที่สามารถยอมรับได้ว่า หากพิจารณาถึงความสมเหตุสมผล จากข้อสนับสนุนในบริบทด้านธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ รวมทั้งมโนทัศน์ด้านการศึกษาจากหลักการ วิธีการ และจุดมุ่งหมายของการศึกษา เพลโตเปิดโอกาสให้สตรีเข้ารับการศึกษานี้เท่าเทียมกับชาย โดยยืนยันได้จากหลักการการศึกษาที่เพลโตได้ชี้ให้เห็นว่า การมีหลักการการศึกษาซึ่งตั้งอยู่บน

ฐานความเชื่อว่า มนุษย์ประกอบด้วยกายและวิญญาณนั้น ความหมายของการศึกษาที่แท้จริง จึงมิใช่การหาความรู้ที่มีอยู่เพื่อการประกอบอาชีพ (Plato, p. 518c)

แต่การศึกษาที่ดีควรพัฒนามนุษย์อย่างสมดุล โดยอาศัยวิธีการคือ การให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาการเรียนรู้จากวิชาที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและวิญญาณ เมื่อความหมายของการศึกษาเป็นไปเพื่อพัฒนามนุษย์ให้ตระหนักถึงคุณค่าของความดี การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยยกระดับพฤติกรรมของบุคคลขึ้น และการผลิตสมาชิกที่พึงประสงค์ให้แก่สังคมได้นั้นมีอาจทุ่มเทให้กับบุรุษเพศเพียงอย่างเดียว เหตุเพราะสังคมจะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ล้วนมาจากสมาชิกทั้งชายและหญิง สตรีจึงควรได้รับโอกาสในการศึกษาเช่นเดียวกับบุรุษตามทัศนะของเพลโต

นอกจากนี้ คำถามต่อมาที่ผู้เขียนต้องการจะตอบต่อไปคือ การที่เพลโตเปิดโอกาสให้สตรีได้รับการศึกษาเท่าเทียมกับชายนั้น ก่อให้เกิดผลอย่างไรในด้านบทบาทและสถานภาพของสตรี รวมทั้งบริบททางสังคม ต่อไปนี้จะเป็นการพิจารณาทำที่ใหญ่ว่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเมื่อชายหญิงซึ่งเป็นสมาชิกในสังคมได้รับการศึกษาอย่างเสมอเหมือนกันตามทัศนะของเพลโตจะก่อให้เกิดผลในมิติเช่นไรได้บ้าง

ทำที่แบบที่หนึ่ง : แนวคิดแบบเพลโตช่วยแก้ข้อบกพร่องทางด้านบทบาทและสถานภาพของสตรี

1. ลดความไม่เสมอภาคทางด้านอาชีพการงาน

แต่เดิมมา เป็นที่ทราบและรับรู้ร่วมกันดีว่าในโครงสร้างวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นตะวันตกหรือตะวันออก ประวัติศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นสิ่งหนึ่งที่ตรงกันคือ มนุษย์โดยธรรมชาติแล้วจะยกย่องให้ชายมีบทบาทและสถานภาพที่มีฐานะสูงกว่าเพศหญิง กล่าวคือ มีการยอมรับรูปแบบวิถีชีวิตของสถาบันครอบครัวแบบเดิม (traditional family) ผู้หญิงจึงถูกกำหนดให้เป็นเพศที่แสดงถึงลักษณะของความนุ่มนวล อ่อนไหว สุภาพ ในขณะที่เดียวกันผู้ชายก็ถูกกำหนดมาให้แสดงถึงลักษณะความเข้มแข็งความบึกบึน (Tong, 1992, p. 3) ดังนั้น จึงมิใช่เรื่องแปลกเมื่อความเป็นครอบครัวเกิดขึ้นจากการที่คนต่างเพศดำเนินรอยตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีมาด้วยการแต่งงาน จากนั้นจึงได้ให้กำเนิดผู้สืบเชื้อสายโลหิตซึ่งเป็นการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติ สมาชิกในครอบครัวถูกวางบทบาทและหน้าที่ของตนไว้แตกต่างกัน โดยนัยนี้ ชายจะทำหน้าที่ในการหาของยังชีพและรายได้มาจุนเจือครอบครัว ในขณะที่ผู้หญิงจะรับผิดชอบหน้าที่การงานอยู่ในขอบเขตของงานบ้าน การทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตร ฯลฯ ผู้ชายจึงแสดงบทบาทเป็นผู้นำ ผู้หญิงเป็นผู้ตามและบุตรจะถูกดูแลควบคุมโดยบิดาและมารดา (Abbott & Wallace, 1992, p. 12) แนวคิดที่มีมาแต่โบราณนี้ถูกเรียกว่าลัทธิแบ่งแยกโดย ชูลามิทไฟร์สโตน (Shulamith Firestone) หนึ่งในนักสตรีนิยมที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก โดยไฟร์สโตนเห็นว่า ในสังคมปัจจุบันเราควร

ที่จะยกเลิกครอบครัวในรูปแบบเดิม เพราะแนวคิดดังกล่าวเป็นหนึ่งในฉนวนเหตุที่ก่อให้เกิดความคิดในด้านการแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างเพศ ผู้หญิงถูกกำหนดให้เป็นชนชั้นที่เสียเปรียบ (Charvet, 1982, p. 126) การปฏิเสธแนวคิดสถาบันครอบครัวในรูปแบบเดิมของ ชูลามิท ไพร์สโตน จะเป็นทัศนะที่ไปกันได้กับแนวคิดของเพลโต

ทั้งนี้ เพราะตามทัศนะของเพลโตก็เชื่อว่ามนุษย์ควรมีความเท่าเทียมกันและความเท่าเทียมกันนี้ครอบคลุมถึงความสามารถของบุคคลในการประกอบกิจกรรมการงานต่างๆ ด้วย การลดความไม่เสมอภาคทางด้านอาชีพการงานควรบรรเทาเบาบางลงด้วยเช่นกัน ในผลงานเขียนเรื่อง *The Republic* ได้ชี้ให้เห็นเป็นอย่างดีว่า เพลโตยอมรับความเท่าเทียมกันในสังคมของปัจเจกบุคคลในหลายๆ เรื่อง เช่น สตรีมีสิทธิในการเลือกประกอบอาชีพได้ตามความสามารถที่ตนเองมี จึงไม่มีการกีดขวางและไม่มีข้อห้าม หากสตรีผู้นั้นมีความสามารถเช่นเดียวกันกับบุรุษ

ในแง่นี้เท่ากับเพลโตเชื่อว่าไม่มีความแตกต่างในเรื่องเพศ กล่าวคือ คุณภาพของความเป็นคนมิได้วัดและประเมินค่าจากเพศภาวะที่ถือกำเนิดเกิดมา อย่างไรก็ตามถึงกระนั้นอาจมีผู้ที่เชื่อมั่นในแนวคิดแบบอนุรักษนิยมแย้งขึ้นมาว่า เพลโตได้แสดงลักษณะพื้นฐานอุปนิสัยของผู้คนโดยทั่วไปไว้ว่า สามารถจำแนกออกได้เป็นสามลักษณะคือ มนุษย์ที่อยู่ในกลุ่มธาตุทองคำ ธาตุเงิน และทองสัมฤทธิ์ การจัดแบ่งนิสัยบุคคลตามลักษณะธาตุดังกล่าว ไปกันไม่ได้กับข้อเสนอเรื่องความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงที่ได้เสนอมาดังแต่ต้น

ความเข้าใจดังกล่าวหากพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า แท้จริงแล้วลักษณะนิสัยตามธาตุเกิดแบบที่เพลโตพูดถึงนั้น เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นได้ทั้งในเพศชายและหญิง กล่าวคือ การมีอุปนิสัยซึ่งจัดอยู่ในธาตุทองคำที่เหมาะสมจะเป็นผู้ปกครองนั้น มิได้มีแต่ในผู้ชายเท่านั้น ผู้หญิงก็สามารถมีอุปนิสัยซึ่งจัดอยู่กลุ่มธาตุทองคำได้เช่นกัน ซึ่งข้อความยืนยันทัศนะของเพลโตตรงนี้ปรากฏอยู่ในงานเขียนเรื่อง *The Republic* เล่มที่สามสามารถสรุปใจความสำคัญได้ว่า

...เทพเจ้าจะสร้างผู้ปกครองขึ้นมาให้มีเชื้อสายอยู่ในธาตุทองคำ มีลักษณะใฝ่รู้ ใฝ่เหตุผล เข้าใจคุณธรรมและจริยธรรม เพราะเป็นสิ่งที่มีความค่าสูงสุด จึงเหมาะที่จะเป็นผู้ปกครอง ส่วนพวกที่ทำหน้าที่ขึ้นรองลงมานั้นเป็นผู้ช่วยอยู่ในธาตุเงิน มีความรู้ความสามารถและมีชั้นเชิงในการรบเหมาะที่จะเป็นนักรบป้องกันประเทศ ส่วนชาวนาเป็นธาตุทองสัมฤทธิ์...ลักษณะธาตุเหล่านี้มิได้สืบตามเชื้อสาย บุตรที่มีธาตุทองคำ อาจเกิดจากบิดามารดาที่อยู่ในธาตุเงินก็ได้ (Plato, p. 415a-415d)

เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นไปตามทัศนะนี้ มโนทัศน์ของเพลโตจึงยอมรับความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง ไม่ว่าหญิงหรือชายที่มีธรรมชาติเป็นธาตุทอง ย่อมมีสิทธิและโอกาสที่จะได้เข้ามาทำงานในฐานะผู้พิทักษ์ (guardian) เช่นกัน ดังความว่า

“...โสเครตีสและโกลคอน (Glaucón) ได้สนทนากันกันว่า ชายที่มีอาชีพเป็นหมอ ย่อมต่างจากชายที่มีอาชีพเป็นช่างไม้ใช้หรือไม่ คำตอบคือใช้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น ในกรณีเดียวกัน หากหญิงและชาย มีความเหมาะสมและมีคุณสมบัติแตกต่างกันในการประกอบอาชีพกิจการงานใดๆ ก็ควรมอบหมายจัดสรรให้แต่ละคนทำไปตามความสามารถที่ปรากฏ...” (Plato, p. 454a-c)

โดยเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมด แสดงให้เห็นว่า เพลโตได้เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้รับการศึกษา ผลที่ติดตามาคือ หากผู้หญิงมีความสามารถทัดเทียมกับเพศชายได้ หญิงผู้นั้นย่อมมีโอกาสในการทำงานที่นอกเหนือไปจากบทบาทหน้าที่ในการดูแลงานบ้านและเลี้ยงดูบุตร โดยนัยนี้อาจมองได้ว่าเพลโตเสนอวิธีการทางการศึกษาขึ้นมา เพื่อเป็นหนึ่งในปัจจุบันที่เอื้อให้เกิดการลดช่องว่างของความไม่เสมอภาคในการประกอบอาชีพการงานของสตรีในสังคมลง

การพิจารณาข้อเสนอดังที่กล่าวมา ยังสะท้อนให้เห็นประเด็นอื่นๆ เพิ่มเติมอีกว่า เมื่อสตรีมีโอกาสดำเนินการเข้ามาทำหน้าที่ในสังคม แนวคิดแบบเพลโตช่วยแก้ข้อบกพร่องทางด้านสถานภาพของสตรีด้วยเช่นกัน ซึ่งสภาพบริบทของสังคมในยุคนั้นมักมองว่าสตรีเป็นเพียงวัตถุทางเพศมิไ้เพื่อบำบัดความต้องการของบุรุษ ข้อกล่าวอ้างที่สะท้อนให้เห็นความเป็นจริงในข้อนี้ดูจะพบได้จากคำกล่าวในบทประพันธ์ของเพลโตดังความว่า

“...เมืองที่ดีมีอยู่หลายแบบ เมืองที่เสื่อมโทรม ดูเหมือนว่าการมีแค่ชีวิตที่ปกติสุขคงจะไม่เพียงพอ เพราะผู้คนในเมืองเหล่านั้นจะถามหา แก้อิณทียชั้นดี โตะ หากเป็นอาหารการกินต้องมีเครื่องปรุงรสขม น้ำมันหอม และหญิงโสเภณี...” (Plato, p. 373a)

จากคำกล่าวนี้อาจสะท้อนให้เห็นว่า สถานภาพของผู้หญิงในสังคมขณะนั้นยังคงมีหน้าที่ประการหนึ่งคือทำให้ความบันเทิงแก่เพศชาย การยอมรับในค่านิยมเช่นนี้ดูจะขัดแย้งกับทัศนะของเพลโต ด้วยเหตุผลที่ว่าความหมกมุ่นในการมรณคดีสิ่งที่เพลโตปฏิเสธ เช่นเดียวกับแนวคิดและทฤษฎีของนักเรียกร้องสิทธิความเสมอภาคระหว่างเพศ เช่น เจอร์เมน เกรียร์ (Germaine Greer) ที่เห็นว่า มนุษย์มีร่างกายและวิญญาณ แต่ผู้หญิงดูประหนึ่งว่าจะมีร่างกายมากกว่าวิญญาณ (Germaine, 1983, p. 6-8) เพราะผู้หญิง

ถูกประเมินค่าจากรูปลักษณ์ภายนอก ผู้หญิงจึงไม่ต่างจากสิ่งของหรือวัตถุที่มีไว้เพื่อบริโภคเท่านั้น

จากประเด็นตรงนี้เพลโตได้ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์จำเป็นต้องหลีกเลี่ยงความต้องการทางเพศที่มากเกินไปจนกลายเป็นจนกลายเป็นการหมกมุ่นในกามารมณ์ คนจำเป็นต้องบริหารความต้องการตามธรรมชาติในด้านนี้ให้มีแต่ความพอดี เพราะถ้ามากเกินไปย่อมจะสร้างปัญหาและเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาปัญญาและความประพฤติให้อยู่บนวิถีที่เที่ยงาม ดังทัศนะของเพลโตความว่า

“การนิยามความปรารถนาที่จำเป็นและไม่จำเป็น เป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้...ความปรารถนาที่จะยืนยันว่าไม่จำเป็น คือ เมื่อมีแล้วไม่เกิดคุณเปรียบเทียบการกินขนมปัง เราสามารถเรียกความปรารถนาด้านการกินว่าเป็นความต้องการที่จำเป็นเพราะเป็นไปเพื่อยังชีพ ส่วนความปรารถนาอื่นๆ ที่ส่งผลเสียต่อร่างกายและวิญญาณ เช่น ความฟุ่มเฟือย เพศสัมพันธ์ ความปรารถนาเหล่านี้สามารถฝึกฝนอบรมได้ตั้งแต่วัยเยาว์” (Plato, p. 559a–d)

ถ้าเพลโตมีทัศนะเช่นนี้ก็เท่ากับว่า เพลโตต้องการให้ลดความหมกมุ่นในกามารมณ์ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในสถานเริงรมย์ที่มีหญิงขายบริการ เพราะการหลงระเหิรในสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถนำพาผู้คนให้เข้าถึงแบบอย่างของคุณธรรมและความประพฤติที่ดีทั้งสัประการได้ คือ ปัญญา ได้แก่ การแสวงหาความรู้ (Plato, p. 505b) ความกล้าหาญ คือ การกระทำและรักษาความดี (Plato, p. 429c) การรู้จักควบคุมตนเองโดยไม่ให้ชีวิตตกเป็นทาสของอารมณ์และสิ่งยั่วยวนต่างๆ (Plato, p. 430e) และความยุติธรรม ซึ่งเป็นการกระทำที่เคารพสิทธิและไม่ก้าวล่วงหน้าที่ของบุคคลอื่น (Plato, p. 435b) จากที่กล่าวมาข้างต้น หากทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบดูจะพบว่า จุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหวและขบวนการในการเรียกร้องความเสมอภาคระหว่างเพศของกลุ่มสตรีนิยม (feminism) ทั้งการเรียกร้องความชอบธรรมในร่างกายตน (bodily integrity) ปัญหาการปิดกั้นโอกาสในการดำรงตำแหน่งสาธารณะทางสังคมของเพศหญิงที่ไม่เท่าเทียมกับเพศชาย (public office) ฯลฯ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นไปเพื่อให้เกิดความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันระหว่างเพศของนักเรียกร้องสิทธิสตรี ในขณะที่เพลโตมีทัศนะในเรื่องดังกล่าวเพื่ออุดมการณ์บางอย่างทางด้านการเมืองการปกครอง แต่กระนั้นก็ต้องยอมจำนนต่อเหตุผลว่าแม้เพลโตและนักเรียกร้องสิทธิความเสมอภาคระหว่างเพศหลาย ๆ คน จะมีทั้งความเหมือนและความต่างทั้งในแง่วิธีการและเป้าหมาย แต่ท้ายที่สุดแล้วนักคิดเหล่านี้ได้ร่วมกันยกระดับช่วยแก้ข้อบกพร่องทางด้านบทบาทและสถานภาพของสตรีที่มีมาแต่อดีตให้

ดีขึ้นกว่าเดิม และในประเด็นถัดไปจะเป็นวิเคราะห์ทัศนะของเพลโตในการเปิดโอกาสทางการศึกษาของสตรีที่มีผลในเชิงบริบททางสังคม

ท่าทีแบบที่สอง : แนวคิดแบบเพลโตกับบริบทเชิงสังคม

1. การเพิ่มกำลังคน

สำหรับเพลโตแล้วเมื่อก้าวถึงสังคมที่เป็นรัฐในอุดมคติเพลโตได้แสดงมโนทัศน์ผ่านงานเขียนหลายๆ ชิ้นให้ได้เห็นว่า การจะเป็นรัฐที่ดีได้นั้นควรปกครองอย่างไร และการกระทำแบบใดที่เรียกว่าถูกและเช่นไรที่เรียกว่าผิดในสังคม จากทัศนะนี้จะเห็นได้ชัดว่าสังคมในอุดมคติของเพลโตมีการวางโครงสร้างและรูปแบบอย่างเป็นทางการ ทั้งในด้านการศึกษา หน้าที่พลเมือง อำนาจการบริหาร การเป็นผู้ปกครองที่ดี ฯลฯ และสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นข้อสังเกตที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องสตรีกับการศึกษาในทัศนะของเพลโต หากพิจารณาเหตุผลในแง่นี้จะพบว่า การให้ผู้หญิงได้รับโอกาสในการศึกษา หากหญิงผู้ใดมีความสามารถย่อมสามารถพัฒนาตนไปทำหน้าที่อยู่ในชนชั้นผู้พิทักษ์ (guardian) ได้นั้น ประโยชน์อันดีที่พึงเกิดขึ้นสามารถพิจารณาออกได้เป็นสองด้านดังต่อไปนี้ กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง ทัศนะของเพลโตทำให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างแนวคิดของคนในยุคสมัยเดียวกัน โดยชี้ให้เห็นว่าแม้ในอดีตบางสังคมอาจจะมิได้ให้ความสำคัญกับผู้หญิงมากนัก แต่ทว่าในสายตาของเพลโตแล้วกลับมีวิสัยทัศน์ที่ต่างจากคนร่วมยุคสมัย กระทั่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นทัศนะที่ไปกันได้กับนักคิดกลุ่มสตรีนิยมที่เห็นคุณค่าและความสำคัญของผู้หญิง มิได้น้อยหรือด้อยค่าไปกว่าเพศชาย *ประการที่สอง* การเพิ่มกำลังคน เหตุผลนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นบริบทอันก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงสังคม ซึ่งทำให้เกิดการเพิ่มกำลังบุคลากรที่มีประสิทธิภาพให้กับรัฐหรือสังคมนั้นๆ กล่าวให้ง่ายคือ เป็นการใช้กำลังคนให้เป็นประโยชน์มากขึ้น สมมติฐานอย่างหนึ่งที่จะเกิดขึ้น หากสังคมใดๆ ก็ตามอนุญาตโดยให้เพศชายเท่านั้นที่มีโอกาสศึกษา ประกอบกับจำกัดอำนาจการบริหารไว้ที่คนเพียงกลุ่มเดียวดังเช่นให้โอกาสแก่ชายในการปกครอง เน้นใช้แต่เฉพาะกำลังสติปัญญาความสามารถของผู้ชาย เป็นไปได้ว่าผู้ชายที่มีปัญญาอาจไม่ได้มีมากตามที่ต้องการจากสมมติฐานดังกล่าว ผลที่จะติดตามมาคือ โอกาสที่สังคมจะได้คนที่ด้อยคุณภาพย่อมมีสูงและคนกลุ่มนี้อาจจะได้รับการคัดเลือกให้เข้ามาทำหน้าที่ขึ้นมาดำรงตำแหน่งต่างๆ ในสังคมสมมติฐานตามที่กล่าวมานี้อาจเกิดขึ้นได้ในสังคมใดสังคมหนึ่ง หากมีเงื่อนไขอันเป็นข้อกำหนดในการคัดเลือกคนโดยการระบุเพศที่ถูกตีกรอบไว้ข้างต้น แต่ในทางตรงกันข้าม หากสังคมเปิดโอกาสโดยจัดให้สตรีได้รับศึกษาเรียนรู้อย่างเสมอภาคกับผู้ชาย แล้วการกระทำเช่นนี้ย่อมจะเป็นการพัฒนาศักยภาพ กำลังสติปัญญาของสมาชิกในสังคม และ

ความสามารถของคนอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งก็หมายความว่ารัฐจะมีปริมาณของคนที่มีความรู้ความสามารถเหมาะกับงานและตำแหน่งหน้าที่ให้เลือกมากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้เอง สังคมนั้นๆ ก็ย่อมจะมีโอกาสได้คัดสรรบุคคลผู้ซึ่งมีคุณสมบัติและคุณภาพที่ดีจริงๆ ให้เข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม นั้นเท่ากับว่าเป็นการเพิ่มโอกาสในการเลือกสรรคนให้มากยิ่งขึ้น การสนับสนุนความเสมอภาคระหว่างเพศของเพลโตนั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการคำนึงถึงผลดีและประโยชน์อันยิ่งใหญ่ที่จะบังเกิดขึ้นแก่บุคคลและสังคมเป็นสำคัญ จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การให้สตรีได้รับโอกาสในการศึกษาเป็นหนึ่งในปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการเพิ่มและพัฒนาประสิทธิภาพของกำลังคนที่อยู่ในสังคมนั้นๆ ด้วยเช่นกัน

2. ลดค่าใช้จ่ายทางการแพทย์

การได้ชื่อว่าเป็นสมาชิกในสังคม ย่อมประกอบไปด้วยคนที่มีสถานภาพทางเพศรวมกันทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย ดังนั้น เมื่อสตรีได้รับการศึกษา แนนอนว่าสิ่งที่ตามมาคือ การมีความรู้และความเข้าใจ มีความสามารถในการดูแลตนเอง ทัศนะของเพลโตในด้านการเปิดโอกาสทางการศึกษาของสตรีที่มีผลในเชิงบริบททางสังคมที่ยังประโยชน์ให้เป็นไปในด้านการลดค่าใช้จ่ายทางการแพทย์สามารถเห็นได้จากตัวอย่างในการศึกษาวิชากายบริหารที่เพลโตเห็นว่าเป็นวิชาที่สำคัญควบคู่กับการศึกษาทางด้านดนตรีนั้น ย่อมเป็นการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้หญิงมีร่างกายแข็งแรงไม่เจ็บป่วยง่าย แนนอนว่าภาระค่าใช้จ่ายซึ่งเป็นงบประมาณอันเกิดจากการที่รัฐจะต้องนำมาดูแลสุขภาพของประชาชนย่อมลดน้อยลง หากประชาชนในรัฐที่เป็นเพศหญิงมิได้เจ็บป่วยได้โดยง่าย

โดยนัยนี้ เพลโตเชื่อว่า การเรียนรู้ทางด้านกายบริหารจะได้ผลดียิ่งขึ้นหากดำเนินการควบคู่ไปกับการรู้จักบริโภคอาหาร คนจำเป็นต้องรู้จักประมาณในการโภชนาการ กล่าวคือ ต้องรับประทานเพียงพอให้เกิดสุขภาพและสภาวะอันดีเท่าที่จำเป็น (Plato, p. 599b) ความปรารถนาอาหารที่มากเกินไปจะเป็นโทษแก่ร่างกาย เพลโตกล่าวว่าร่างกายเปลี่ยนแปลงเพราะอาหาร น้ำ และการตรากตรำทำงาน เช่นเดียวกับต้นไม้ที่เปลี่ยนแปลงเพราะความร้อน แสงแดด ลม และอื่นๆ (Plato, p. 380c) การศึกษาจึงก่อให้เกิดความรู้แก่คนทุกเพศ ทุกวัย โดยเฉพาะถ้าเป็นการให้ความรู้ด้านสุขภาพ ย่อมช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายด้านการพยาบาลที่จะพียงมีขึ้นกับสมาชิกในสังคมลงอันเนื่องมาจากสาเหตุการเจ็บไข้ได้ป่วย

สรุป

เพลโต “ปฏิเสห” การจำกัดสิทธิในการเข้ารับการการศึกษาของสตรี แต่กลับเชื่อมั่นในทัศนะที่ว่าการศึกษาของสตรีคือหนึ่งในรากฐานที่สำคัญในการขับเคลื่อนให้สังคมในอุดมคติเกิดขึ้นได้อย่างมั่นคง ฉะนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สมาชิกในสังคมไม่ว่าจะเป็น

เพศใดก็ตาม ทั้งชายหญิงต้องได้รับการศึกษาอย่างเสมอเหมือนกัน และการศึกษานี้เองจะเป็นกระบวนการในการคัดกรองบุคคลที่มีคุณภาพให้เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ในสังคมต่อไป ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า เพลโตเห็นคุณค่าและความสำคัญของสตรีกับการศึกษา

References

- Abbott, P. & Wallace, C. (1992). **The Family and the New Right**. London: Pluto Press.
- Charvet, J. (1982). **Feminism**. London: J.M.Dent & Sons.
- Greer, G. (1983). The Stereotype. In M. B. Mahowald (Ed.), **Philosophy of Woman**. Indianapolis: Hackett Publishing Company.
- Grube, G. M. A. (1935). **Plato's Thought**. Edinburgh: T.A. Constable Press.
- Phra Methithummaporn (Prayun Thammajitto). (1989). **Ancient Greek Philosophy (ปรัชญากรีกโบราณ)**. Bangkok: Amarin Printing.
- Plato. (1974). **The Republic** (D. Lee, Trans.). London: Penguin Book Ltd.
- Tong, R. (1992). **Feminist Thought : A Comprehensive Introduction**. London: Westview Press.